

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัญหาเด็กหนีออกจากบ้านเป็นปัญหาหนึ่งที่มีความสำคัญมาก ทั้งในระดับครอบครัว และในระดับสังคม และเป็นปัญหาที่มีอัตราการเพิ่มขึ้นในแต่ละปี จากสถิติตัวเลขของศูนย์ข้อมูลคนหาย มูลนิธิกระจกเงา พบว่าในพ.ศ. 2551 เด็กที่สมัครใจหนีออกจากบ้าน โดยมีอายุระหว่าง 11-15 ปี จำนวน 44 คน อายุระหว่าง 16-18 ปี จำนวน 27 คน และอายุระหว่าง 19-30 ปี จำนวน 3 คน ในพ.ศ. 2552 มีเด็กสมัครใจหนีออกจากบ้าน โดยมีอายุระหว่าง 0-10 ปี จำนวน 3 คน อายุระหว่าง 11-15 ปี จำนวน 63 คน อายุระหว่าง 16-18 ปี จำนวน 37 คน อายุระหว่าง 19-30 ปี จำนวน 9 คน ซึ่งจะเห็นว่าจำนวนเด็กที่หนีออกจากบ้านเพิ่มขึ้น ส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 11-18 ปีซึ่งเป็นกลุ่มวัยรุ่น ที่มีการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวด้านต่างๆ เป็นอย่างมาก วัยนี้จึงมีลักษณะอารมณ์ที่มีความรุนแรงและรวดเร็ว นั่นคือมีความอ่อนไหวไปกับสิ่งต่างๆ ได้ง่ายและมาก ไม่ว่าจะเป็นโกรธง่าย กังวลง่าย เครียดง่าย เสียใจง่าย ซึ่งเหตุผลต่างๆ เหล่านี้อาจนำไปสู่เหตุผลทางอารมณ์ที่รุนแรงและนำไปสู่ปัญหาอื่นๆ ตามมาได้ อย่างในกรณีหนีออกจากบ้าน รวมทั้งปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม การศึกษาส่งผลกระทบอย่างมากต่อสถาบันครอบครัว พ่อแม่ผู้ปกครองต้องทำงานมากขึ้น จึงมีเวลาให้ครอบครัวน้อยลง ความสนใจต่อกันและกันน้อยลง ส่งผลให้ความผูกพันระหว่างสมาชิกในครอบครัวน้อยลงไปด้วย เด็กจึงขาดความดูแลเอาใจใส่ทำให้เด็กมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมและไม่ถูกต้อง

งานวิจัยหลายชิ้นพบว่า พฤติกรรมและปัญหาของวัยรุ่นส่วนหนึ่งมาจากครอบครัว โดยเฉพาะการสื่อสารในครอบครัวไม่เหมาะสม เนื่องจากกระบวนการสื่อสารเป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ขั้นพื้นฐานของบุคคลในครอบครัว โดยการใช้สื่อที่ให้ความหมายทั้งความรู้สึกและความเข้าใจตรงกันระหว่างสมาชิกของครอบครัว ดังนั้นการที่พ่อแม่พูดจากับลูกในลักษณะตำหนิ ดูถูก คำ่าประชดประชันหรือเฉยเมย การไม่ให้คำปรึกษาเมื่อมีปัญหา การลงโทษด้วยไม้บอกเหตุผล การถูกบังคับให้ทำตามความคิดเห็นของผู้ใหญ่ ลักษณะการสื่อสารดังกล่าว ส่งผลกระทบให้เกิดพฤติกรรมที่เป็นปัญหา (ชนานาญ จิตดารมย์ และคณะ, 2545) ซึ่งวารสารสุขภาพจิตแห่งประเทศไทย (2546) ได้เสนอบทความเกี่ยวข้องกับครอบครัวกับยาเสพติด ซึ่งได้สรุปว่า การสื่อสาร

ที่มีประสิทธิภาพ จะทำให้พ่อแม่ประสบความสำเร็จในการสร้างสัมพันธ์กับลูกหลาน การสื่อสารที่ไม่มีประสิทธิภาพหรือทางลบ ทำให้ลูกมีความเครียดและส่งผลให้ไปใช้ยาเสพติดได้

สายสุริ จตุกุล (2540) กล่าวว่า หากสมาชิกมีการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดความรู้สึก ความรัก ความเป็นห่วง ให้ได้รับรู้แล้ว สมาชิกย่อมมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ครอบครัวย่อมเข้มแข็ง จะส่งผลไปยังสถาบันอื่นๆ สังคมจะได้มีประชากรที่มีคุณภาพ อันเนื่องมาจากการสื่อสารระหว่างกัน ในครอบครัว ปัจจุบันการสื่อสารในครอบครัวจะลดน้อยลง ปัญหาต่างๆ ก็จะตามมา เช่น การใช้ความรุนแรงในครอบครัว ความแตกแยกในครอบครัว ปัญหาสังคม (เด็กเร่ร่อน การติดสารเสพติด) เนื่องจากเมื่อเกิดปัญหาแล้วสมาชิกในครอบครัวไม่ได้มีการพูดคุยกันเพื่อปรับทุกข์ หรือเพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหา จึงเป็นการสะสมปัญหาไว้ และอาจกลายเป็นปัญหาใหญ่จนเกินที่จะแก้ไขได้ ดังนั้น การสื่อสารระหว่างกันของสมาชิกในครอบครัวย่อมมีส่วนสำคัญอย่างมากในการช่วยส่งเสริมให้สถาบันครอบครัวเข้มแข็ง

David Kantor and William Lehr (อ้างถึงในบุญศิริ มีสำราญ , 2544) กล่าวว่า คุณสมบัติของการสื่อสารแต่ละแบบมีข้อดี ข้อด้อยในตัวเอง และอาจเป็นแบบวิธีสร้างสรรค์หรือไม่ก็ได้ ขึ้นอยู่กับการเลือกสรรมาใช้ในแต่ละสถานการณ์ การสื่อสารในครอบครัวเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคล มีการใช้การสื่อสารในหลายแบบ หลายวิธี อาจเป็นการสื่อสารด้วยคำพูด หรือจะไม่ใช้คำพูดก็ได้

จิตแพทย์แฮรี สเตค ซัลลิแวน (Harry Stack Sullivan, 1953 อ้างใน ลิจิต กาญจนภรณ์, สุขภาพจิต, 2547: 111) ได้อธิบายเกี่ยวกับสุขภาพจิตกับสัมพันธภาพระหว่างบุคคล โดยได้เสนอแนวคิดสัมพันธภาพระหว่างบุคคลกับสุขภาพจิต ว่าการสื่อสารและปรองดอง เป็นกระบวนการที่บุคคล 2 บุคคลหรือมากกว่าได้ใช้กระบวนการการสื่อสารและสร้างสัมพันธภาพในลักษณะการยอมรับซึ่งกันและกัน แลกเปลี่ยนความคิด ความสนใจและตอบสนองความพึงพอใจซึ่งกันและกันได้ ทำให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีและพึงพอใจกันทุกฝ่าย โดยธรรมชาติบุคคลจะสื่อสารผ่านภาษากาย และภาษาพูด ในกระบวนการสื่อสารนั้น บุคคลต้องตีความที่อีกฝ่ายหนึ่งสื่อเข้ามาโดยเฉพาะอย่างยิ่งการสื่อสารของบุคคลในครอบครัว สามี ภรรยา และลูก การตีความนำไปสู่ความขัดแย้งและความไม่ปรองดอง การมีสัมพันธภาพไม่ดี แนวคิดนี้เชื่อว่าเกิดจากปัญหาการสื่อสาร ปัญหาการตีความ การสื่อสาร ปัญหาการขัดแย้งในการสื่อสาร ในขณะที่เดียวกันคุณภาพของสัมพันธภาพมีผลต่อคุณภาพการสื่อสาร คือทัศนคติระหว่างกันทำให้การสื่อสารระหว่างกันมีปัญหา หรือไม่มีปัญหา ปัญหาสุขภาพจิตในครอบครัว ในที่ทำงานเป็นผลกระทบจากการสื่อสารและส่งผลถึงการปรองดอง ความสามัคคีและความเป็นหนึ่งเดียวกัน

นอกจากการสื่อสารในครอบครัวแล้ว การสื่อสารในโลกอินเทอร์เน็ตยังมีส่วนที่ทำให้เด็กหนีออกจากบ้านด้วย ทั้งการติดเกมออนไลน์ ติดการสนทนาผ่านทางอินเทอร์เน็ต รวมถึงการที่วัยรุ่นจำนวนมากอาศัยกระดานสนทนาในการตั้งกระทู้พูดคุยกับกลุ่มเพื่อน เพื่อขอความมั่นใจก่อนออกจากบ้าน เมื่อลองค้นหาข้อมูลตามเว็บไซต์ต่างๆ โดยใช้คำว่า “หนีออกจากบ้าน” สิ่งที่พบกลับเป็นกระทู้จำนวนมาก ที่วัยรุ่นเข้ามาโพสต์เพื่อขอความคิดเห็น หรือเป็นการบอกเล่าประสบการณ์ เรื่องที่ตนเคยหนีออกจากบ้าน โดยการตั้งกระทู้ที่ให้มีการโหวตว่า ควรจะหนีออกจากบ้านหรือไม่ และมีผู้โหวตให้เจ้าของกระทู้ว่า ควรหนีออกจากบ้านถึง 33% ซึ่งตัวเลขดังกล่าวนับว่าเป็นจำนวนที่มาก สะท้อนให้เห็นว่าวัยรุ่นส่วนใหญ่คิดว่า การหนีออกจากบ้านเป็นเรื่องธรรมดา และบางคนยังเข้ามาแนะนำในฐานะผู้มีประสบการณ์จากการหนีออกจากบ้านว่า ถ้าหนีออกจากบ้านไปแล้ว เมื่อกลับมาจะได้อะไรบ้างจากผู้ปกครอง จึงทำให้มีวัยรุ่นจำนวนหนึ่งที่ใช้เรื่องการหนีออกจากบ้าน มาเป็นเครื่องมือในการต่อรองกับครอบครัว เพราะเมื่อเด็กกลับมา ครอบครัวมักจะตามใจทุกอย่าง ด้วยหวังว่าลูกหลานของตนจะไม่หนีหายไปไหนอีก ทำให้การเดินออกจากบ้านไปของวัยรุ่นสมัยนี้ จึงเป็นเพียงการออกไปพักผ่อนนอกบ้าน 2-3 วัน เพื่อกดดันผู้ปกครองให้ยอมใจอ่อน และหยิบบั้นซึ่งที่ตนต้องการเป็นข้อแลกเปลี่ยนให้เด็กกลับมาอยู่บ้านอีกครั้ง จนทำให้การหนีออกจากบ้านของวัยรุ่นกลายเป็นกระแสนิยมไปแล้ว (วิจิตรา พันธุ์แสง, 2551)

การสื่อสารในครอบครัวนับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญในการสร้างเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างพ่อแม่ ผู้ปกครองของวัยรุ่นซึ่งเป็นสมาชิกของครอบครัว การอบรมสั่งสอนของพ่อแม่ ต้องให้ความสำคัญต่อการสื่อสารที่สม่ำเสมอและต่อเนื่อง ประกอบกับเนื้อหาสาระของการสื่อสาร รวมทั้งการส่งเสริม แนะนำ และให้กำลังใจ เปิดโอกาสให้ลูกได้แสดงความคิดเห็น สิ่งเหล่านี้จะนำมาซึ่งความรัก ความเข้าใจ และการอบรมสั่งสอนให้เรียนรู้กฎเกณฑ์ของสังคม ซึ่งถ้าครอบครัวไม่ให้ความสนใจหรือไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่อย่างสมบูรณ์ อาจจะเป็นสาเหตุหนึ่งที่ส่งผลให้เกิดปัญหาได้

จากแนวคิดและผลการศึกษาของนักวิชาการหลายท่านข้างต้น เห็นได้ชัดเจนว่าการสื่อสารเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการอบรมเลี้ยงดูเด็ก การสื่อสารในครอบครัวที่ไม่เหมาะสมจะมีผลต่อสุขภาพจิต และบุคลิกภาพของคนในครอบครัว โดยเฉพาะกับเด็กซึ่งยังไม่มีวุฒิภาวะพอ อาจส่งผลให้เกิดพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมอย่างการหนีออกจากบ้านได้ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องแก้ไข โดยให้พ่อแม่ผู้ปกครอง ตลอดจนองค์กรที่เกี่ยวข้องได้เข้าใจและทราบถึงความสำคัญของการสื่อสารในครอบครัว ดังนั้นการศึกษาถึงรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวของเด็กที่หนีออกจากบ้าน จะทำให้ทราบถึงสาเหตุ และแนวทางการสื่อสารเพื่อป้องกันปัญหาเด็กหนีออกจากบ้านได้ ซึ่งผล

การศึกษาจะทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการสื่อสารและจะส่งผลให้ปัญหานี้ได้รับการแก้ไขอย่างถูกต้องเหมาะสม เป็นประโยชน์ต่อครอบครัว สังคม และประเทศต่อไป

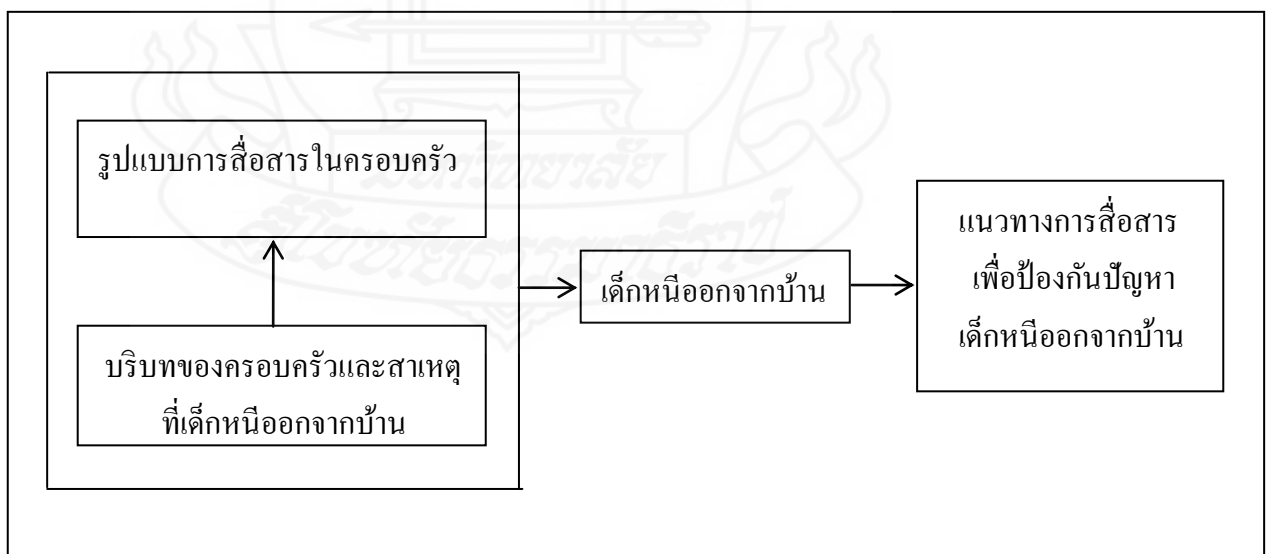
2. ปัญหาการวิจัย

- 2.1 บริบทของครอบครัวและสาเหตุที่เด็กหนีออกจากบ้านเป็นอย่างไร
- 2.2 รูปแบบการสื่อสารภายในครอบครัวของเด็กหนีออกจากบ้านมีรูปแบบอย่างไร
- 2.3 แนวทางการสื่อสารเพื่อป้องกันไม่ให้เด็กหนีออกจากบ้านคืออะไร

3. วัตถุประสงค์ในการศึกษา

- 3.1 เพื่อศึกษาบริบทของครอบครัวและสาเหตุที่เด็กหนีออกจากบ้าน
- 3.2 เพื่อศึกษารูปแบบการสื่อสารในครอบครัวที่มีเด็กหนีออกจากบ้าน
- 3.3 เพื่อเสนอแนวทางการสื่อสารในครอบครัวเพื่อป้องกันไม่ให้เด็กหนีออกจากบ้าน

4. กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย เรื่อง “รูปแบบการสื่อสารในครอบครัวของเด็กที่หนีออกจากบ้าน”

5. ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยเรื่องรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวของเด็กที่หนีออกจากบ้าน เป็นการศึกษาเฉพาะครอบครัวที่มีเด็กหนีออกจากบ้านไปในพ.ศ. 2551 โดยเด็กมีอายุระหว่าง 11 - 18 ปี จำนวน 11 ครอบครัวทั่วประเทศ โดยได้ข้อมูลมาจากศูนย์ข้อมูลคนหาย มูลนิธิกระจกเงา

6. ข้อจำกัดในการวิจัย

จากข้อมูลการรับแจ้งบุคคลสูญหายของศูนย์ข้อมูลคนหาย มูลนิธิกระจกเงา ในพ.ศ. 2551 พบว่ามีทั้งสิ้น 329 ราย และเมื่อดูจากสาเหตุของการหายแล้ว พบว่ามีกรณีสมัครใจรวม 74 ราย และในจำนวนนี้มีเด็กอายุ 11-18 ปี ทั้งหมด 71 ราย ซึ่งสามารถติดต่อและพร้อมให้สัมภาษณ์ได้จำนวน 11 ครอบครัว ครอบครัวที่อนุญาตให้สัมภาษณ์ได้ทั้งตัวเด็กและผู้ปกครองจำนวน 6 ราย และครอบครัวที่ไม่อนุญาตให้พูดคุยกับเด็กได้ จึงสัมภาษณ์ได้เพียงผู้ปกครองของเด็กเท่านั้นจำนวน 5 ราย

7. นิยามศัพท์เฉพาะ

7.1 เด็กหนีออกจากบ้าน หมายถึง เด็กที่มีอายุระหว่าง 11 - 18 ปี ที่หายออกจากบ้านในพ.ศ. 2551 ซึ่งเป็นจำนวนที่ศูนย์ข้อมูลคนหาย มูลนิธิกระจกเงา ได้รับแจ้งจากพ่อแม่ผู้ปกครองเมื่อเด็กสูญหายไปจากบ้านเกิน 24 ชั่วโมง และเมื่อพบตัวเด็กทั้งกรณีที่ติดตามจนพบและเด็กกลับมาบ้านเอง และยอมรับว่าหายออกจากบ้านด้วยความสมัครใจ

7.2 ครอบครัว หมายถึง ครอบครัวที่มีเด็กหายออกจากบ้านในกรณีสมัครใจ หรือหนีออกจากบ้าน ในพ.ศ. 2551 ซึ่งเป็นข้อมูลจากสถิติของศูนย์ข้อมูลคนหาย มูลนิธิกระจกเงา

7.3 บริบทของครอบครัว หมายถึง สภาพที่อยู่อาศัย สถานภาพการสมรสของพ่อแม่ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว และการใช้คอมพิวเตอร์ของเด็ก

7.4 สาเหตุที่เด็กหนีออกจากบ้าน หมายถึง ต้นเหตุที่ทำให้เด็กตัดสินใจหนีออกจากบ้าน

7.5 รูปแบบการสื่อสารภายในครอบครัว หมายถึง พฤติกรรมการสื่อสารระหว่างสมาชิกภายในครอบครัว ได้แก่ พ่อ แม่ ผู้ปกครองกับบุตรหลาน ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ได้แบ่งรูปแบบ

การสื่อสารออกเป็น 4 แบบตามแนวคิดของ J.M.Mcleod, S.H.Chaffee and D.B. Wackman (1973) (อ้างถึงในบุญศิริ มีสำราญ, 2544) คือ แบบปล่อยปละ แบบปกป้อง แบบเปิดเผย และแบบ ประนีประนอม

7.5.1 การสื่อสารภายในครอบครัวแบบปล่อยปละ หมายถึง วิธีการสื่อสารใน ครอบครัวที่สมาชิกแต่ละคนสามารถทำอะไรตามที่ตนต้องการเป็นไปอย่างอิสระเสรี ไม่มีกรอบ หรือแนวทางที่เป็นแบบอย่างว่าลูกจะต้องเชื่อฟัง คล้อยตามความคิดเห็นของพ่อแม่ หรือห้ามให้ ได้เถียงขัดแย้ง ในขณะที่เด็กก็จะไม่ได้รับการแนะนำหรือสนับสนุนจากพ่อแม่ให้กล้าเปิดเผย ตัวเองหรือกล้าแสดงความคิดเห็นต่างๆ ด้วย

7.5.2 การสื่อสารภายในครอบครัวแบบปกป้อง หมายถึง วิธีการสื่อสารใน ครอบครัวที่เด็กจะถูกสอนให้เชื่อฟังคล้อยตามผู้ใหญ่เพื่อที่จะได้อยู่ร่วมกันในครอบครัวได้เป็น อย่างดี โดยที่เด็กจะถูกสอนไม่ให้แสดงความคิดเห็นข้อขัดแย้ง ได้เถียงในเรื่องที่ตนไม่เห็นด้วยหรือ คิดว่าไม่ถูกต้อง

7.5.3 การสื่อสารภายในครอบครัวแบบเปิดเผย หมายถึง วิธีการสื่อสารภายใน ครอบครัวที่ให้ความสำคัญในการให้เด็กรู้จักพัฒนาความคิดเห็นที่เป็นของตนเอง เด็กจะถูกอบรมสั่ง สอนให้รู้จักมีความคิดใหม่ๆ และกล้าที่จะแสดงออก โดยไม่ต้องกลัวว่าความคิดเห็นที่ขัดแย้งไม่ ตรงกับพ่อแม่ นั้น จะทำให้พ่อแม่ไม่พอใจ

7.5.4 การสื่อสารภายในครอบครัวแบบประนีประนอม หมายถึง วิธีการสื่อสารใน ครอบครัวที่รู้จักให้มีการแสดงความคิดเห็นของตนเองออกมาอย่างเปิดเผย และในขณะเดียวกันก็ ต้องยอมรับฟังความคิดเห็น ความเชื่อของผู้อื่นด้วย และให้รู้จักมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ร่วมกับผู้อื่น ด้วยการประนีประนอมและมีสัมมาคารวะ แม้จะมีข้อขัดแย้งหรือมีความเห็นไม่ตรงกัน

7.6 แนวทางการสื่อสารเพื่อป้องกันไม่让孩子หนีออกจากบ้าน หมายถึง บริบท รูปแบบและวิธีการสื่อสารระหว่างพ่อแม่ ผู้ปกครอง กับเด็กที่หนีออกจากบ้าน

8. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

8.1 เพื่อนำผลการวิจัยที่ได้เผยแพร่ให้สถาบันครอบครัวตระหนักและเห็นความสำคัญ เรื่องการสื่อสารภายในครอบครัว

8.2 เพื่อนำผลการวิจัยที่ได้ไปประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรับทราบ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาเด็กหนีออกจากบ้าน